

Avondklok voor "de Middag"

„De Middag” te Bilthoven, eertijds een boerenplaats, nu nog een boswachterswoning bij de Gezichtslaan te Bilthoven, eigendom van „Het Stichts Landschap”.

Mijn belangstelling voor „de Middag” ontstond toen ik in de jaren veertig, nog maar kort bezig met de genealogie van mijn geslacht, in het trouwboek van de Nederlands hervormde kerk van de Vuursche een inschrijving vond van ene Dirk Roelofse van den Middag. Deze Dirk bleek te hebben gewoond op een boerderij in het Ridderdorp, genaamd „de Middag”. Aanvankelijk meende ik hier mijn „stamboerderij” te hebben ontdekt. Later bleek dat helemaal niet het geval te zijn.

De correspondentie die ik in 1954 met de heer M. Raven voerde, heeft mij destijds gestimuleerd het onderzoek voort te zetten. Enkele artikelen¹⁾ leverden waardevolle gegevens op. Dit artikel kan wellicht een kleine bijdrage leveren aan de geschiedenis van deze streek.

Uit de rekeningen van Vrouwenklooster is de vroegste geschiedenis van wat later „de Middag” zou heten, te reconstrueren. De eerste pachters hebben blijkbaar een harde dobber gehad: in de periode van 1598 tot en met 1615 hebben zes pachters hun krachten op de wildernis beproefd. Na 1615 lukte het kennelijk beter, want de zevende pachter, Cornelis Gelisz Middach, hield het uit van 1616 tot 1651 (waarschijnlijk het jaar van zijn dood) en werd toen opgevolgd door zijn zoon. In 1664 verkocht Vrouwenklooster het goed aan Joh. Geroboldus.

Als pionier mogen we de eerste pachter Jan Jansen Cleijer noemen, omtrent wie rekening V uit het jaar 1602 vermeldt: *„Jan Jansen Cleijer heeft een hoffstedeken begrepen ende daer op een huijsken geset omtrent die oude vogelaer op ander halve houue vullings velts ende grondts toecomende desen conuente, welcke plaetsche ende velt tot noch toe int wilt gelegen heeft, streckende van Oostbroecker stege zuyt oostwert op tot in Zeijster zant toe. Daer die heere van Beuerweert bouen, ende die heere van Rijsenborgh, ofte nu d' erfgenamen van Claes Henricksen actie van hem hebbende beneden naest gelegen sijn om aen te maecten tot boulant, Geduijrende vijftien Jaren Ingaende petri 1598 Jaerl. om drie gulden vrijgeldt dan alsoe hij geausugeert es, soe en es hier geen pacht ontfangen ergo... memorie.”*

Sinds 1598 is elk jaar weer dezelfde beschrijving van de voorgaande overgenomen, in die tijd een

gewoon verschijnsel. Het „hoffstedeken” gelegen „omtrent die oude vogelaer” was anderhalve hoeve groot, waarschijnlijk een opgaande hoeve, in de breedte gemeten, immers „streckende van Oostbroecker stege zuyt oostwert tot in Zeijster zant toe.” Het was een stuk wildernis. Weliswaar was de pacht voor vijftien jaar aangegaan maar al in 1603 vinden we een nieuwe pachter vermeld: Crijn Petersz.

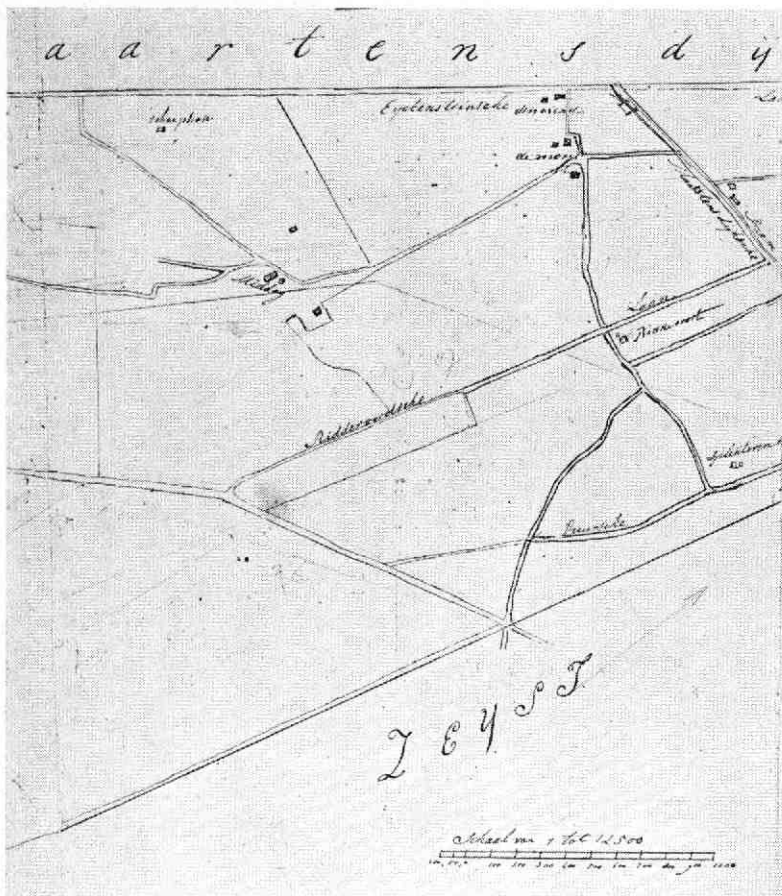
De pacht was inmiddels gestegen van drie gulden tot twaalf gulden per jaar. Zijn voorganger had niet alleen een huis maar volgens de rekening van 1603 ook een „schaepschot” gebouwd. Na Crijn kwam Gerrit Stevensz, tevoren pachter van „de cleine vogelaer” (eveneens een goed van Vrouwenklooster), die het blijkens de rekeningen wel heel bont maakte. In hetzelfde jaar dat hij kwam, verdween hij weer; zijn achtergelaten goederen werden in beslag genomen en op „manendach 13 oct. 1606 inen openbaren opsplach vercoft nijet tegenstaende die oppositie bijen Rendant gedaen.”

Dirck Lubbertsen en Henrick Henrixz houden het na hem ieder niet langer dan vier jaar uit. In 1616 wordt als pachter ingeschreven Cornelis Eelijssen Borreman, de man die mijn bijzondere belangstelling trok, omdat hij overal elders in de archieven Cornelis Elisz Middach wordt genoemd. De pacht-som loopt op van elf gulden in 1616 tot dertig gulden in 1652, in welk jaar Cornelis wordt opgevolgd door zijn zoon Jan.

Het waren blijkbaar moeilijke tijden, want in 1664 verkocht de eigenaar de hofstede aan Johannes Gerobulus. De rekening vermeldt: *„Ontfangen van de hr. Johannes Gerobulus d' somme van twee duijsent vijff hondert gulden sijnde d' cooppen vant hoffstedeken dat is gebruijckt bij Jan Middachten gelegen onder de Bilt bij de Vogelaer met sijn heetvelt volgens Approbatie van de Ed: mog: heren Edelen ende Ridderschappen s' Landts van Uijtrecht in date den 4e April 1664.”*

Jan Cornelisz wordt in de rekeningen slechts eenmaal, bij de verkoop van de hofstede, Middachten genoemd; daarvoor altijd Borreman, evenals zijn vader. Dit is een gevolg van de al gesignaleerde gewoonte om voorgaande rekeningen letterlijk over te schrijven.

Mij interesseert vooral de vraag of de familienaam Middach is ontleend aan de hoeve, dan wel de naam van de hoeve aan die van de familie. Naar mijn mening is het laatste het geval. De hoevenaam duikt voor zover mij bekend pas 23

Kaart van een deel der gemeente „de Bildt”, in 1824 vervaardigd door de landmeter J. Vesters.

november 1693 op, de geslachtsnaam wordt al in 1639 gevoerd. In mijn genealogie komt de geslachtsnaam zelfs voor tot in 1546. Cornelis Elisz Middach kan ik hierbij (nog) niet aansluiten. Er zijn mij overigens meer boerderijen met de naam „de Middag” bekend. In het artikel van Raven in ons maandblad van 1955 noemt hij „de Middag” samen met „de Morgen” en „de Avond”. Zoals uit dit artikel blijkt wordt „de Middag” al in 1693 genoemd. „De Morgen” als boerderijnaam ontstaat in 1791 en „de Avond” waarschijnlijk ongeveer gelijktijd. Alle drie komen zij voor op een kaart van 1824, die bij het artikel is gereproduceerd.

Ook elders vinden wij deze namen voor boerderijen wel terug, zoals in Middelkoop. Gebleken is dat een boer die zich hier vestigde, zijn boerderij „de Avond” had genoemd omdat zijn vroegere boerderij ook zo heette. Buren vonden dit wel interessant en noemden hun boerderijen resp. „de Morgen” en „de Middag”.

Op 12 juni 1793 schatten schout en schepenen van Oostbroek en De Bilt de waarde van „de Middag” op 1.600 gulden. Daarna komt de naam nog verscheidene malen in de documenten voor. Van der Aa beschrijft in 1846 „de Middag” als

een buitenplaats met ongeveer tweehonderd bunder grond, in eigendom bij de heer Eijck van Zuylichem woonachtig te Maartensdijk. De heer C. W. Meijerink, rentmeester te Bilthoven, schreef mij in 1948 dat „de Middag” inderdaad vroeger een buitenplaats was en dat daarbij ook nog een huisje stond, genaamd het „Knuppelhuis”, langs de nu bestaande Gezichtslaan.

In Bilthoven zijn „de Middag” en „de Morgen” verdwenen en rest nog slechts „de Avond”. De herinnering aan „de Middag” wordt bewaard door de eerder genoemde boswachterswoning. Zo is „de Middag” (Middach) met moeite opgebouwd uit de wildernis, door nijvere boeren groot gemaakt, vervolgens buitenplaats geworden en tenslotte door afbraak ondergegaan.

E. G. Middag

1) M. Raven: iets over de ontginningsgeschiedenis van Oostveen, Riddervenen, Nonnenland en Vuursche (maandblad Oud-Utrecht, juni 1955); iets over topografische namen (maandblad Oud-Utrecht, november 1955); Dr. W. van Iterson: Doorgaande en opgaande hoeven in het Utrechtse (jaarboekje Oud-Utrecht 1961); Mr. P. H. Damsté: Drakensteijn (maandblad Oud-Utrecht, oktober 1967).